

ETNIKAI ÖNKORMÁNYZAT SZERBIÁBAN

A nemzeti kisebbségi tanácsok első két éve

PURGER TIBOR

(Rutgers, New Jersey Állami Egyetem)

A nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsairól szóló 2009-es törvény (NKNTT) egy új önkormányzati rendszert hozott létre a Szerbia Köztársaság lakosságának több mint egyhatodát alkotó etnikai kisebbségek számára. A törvény a jogi keret megteremtésével felhatalmazta a nemzeti kisebbségi tanácsokat (NKT), hogy legitímen képviseljék saját kisebbségeik tagjait a kultúrát, oktatást, tájékoztatást és hivatalos nyelvhasználatot érintő ügyekben, minden egyes kisebbségre vonatkozóan. A NKT saját érdekeit támogató intézményeket, szervezeteket és profitorientált vállalatokat alapíthat. Habár a biztosított jogokkal szemben az állami szervek csupán konzultatív jellegűek, mégis elég jelentősek ahhoz, hogy az etnikai kulturális autonómia egyfajta prototípusaként tekintsünk rájuk. A tanácsok költségvetési eszközökből finanszírozzák a munkájukat, de önálló bevételre is szert tehetnek, illetve külföldi és nemzetközi forrásokból származó támogatást is kaphatnak.

A NKNTT végrehajtása, közvetlen következményei és a hozzá kötődő konfliktusok komoly hatással bírnak a szerbiai nemzeti kisebbségi politika alakulására: segítik meghatározni, hogy a nemzeti kisebbségek hogyan szerveződnek identitásuk megőrzése céljából, milyen kapcsolatrendszert építenek ki, és miként viszonyulnak a szerb államhoz. Jelen tanulmány a törvény előzményeit és végrehajtását, a nemzeti kisebbségi tanácsok eredményeit és nehézségeit tanulmányozza, valamint további kutatásokat javasol.

Kulcsszavak: kulturális autonómia, etnikai önkormányzat, nemzeti kisebbségek, Szerbia

*

A CIKK VÁZLATA

Bevezetés

Terminológia

Előzmények, viták a parlamentben és azon kívül

- A nemzeti tanácsok gyengék.

- A választópolgárok nyilvántartása.

Általános rendelkezések és az NKNTT végrehajtása

Nemzeti tanácsok hatáskörei

- Oktatás.

- Kultúra.

- Tájékoztatás.

- Hivatalos nyelvhasználat.

Nemzetközi együttműködés és pénzügyek

Konfliktusok és dilemmák

Konklúzió és felmerülő kérdések

Melléklet A.

Szerbia etnikai összetétele és a nemzeti kisebbségek választói névjegyzékei

Melléklet B.

A szerbiai nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsainak jegyzéke

Melléklet C.

Felmérés a szerbiai nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsainak helyzetéről és tevékenységéről

Kérdőív

*

Bevezetés

Talán korainak tűnik egy új, nem egészen két éves intézményi csoport tanulmányozása, amely a rövid előzetes tapasztalatok alapján a szerb parlament törvénykezési akciójaként 2009. augusztus 31-én jött létre. Mi azonban egy újonnan szuveréné váló nemzet lakosságának egy hatodáról beszélünk egy olyan országban, amely még nem olyan régen komoly politikai harcok és interetnikai alapú polgárháborúk áldozata volt. Szerbia és az a néhány nagyobb államközösség, melynek 1918 és 2006 között része volt, számos eltérő kisebbségi intézményrendszerrel – és azok hiányával – kísérletezett, így a nemzeti kisebbségek és etnikai csoportok tagjainak hosszú, szedett-vedett, sőt mondhatni fájdalmas és csak időszakosan boldog emlékei vannak a különböző többségek velük szembeni bánásmódjáról.

Az ország nem szerb etnikai identitású csoportjai a 7,5 milliós összlakosság több mint 17%-át alkotják:¹ a 2002-es népszámlálás szerint 3,9% magyar, 1,8% bosnyák, 1,4% roma és közel 10% két tucat egyéb etnicitás volt.² Több etnikai csoport módszeresen közel 10%-os létszámcsökkenést szenvedett el az elmúlt néhány népszámlálási ciklus során. Habár a negatív demográfia a szerb többséget szintén sújtja, az ilyen megtizedelődés egzisztenciálisan sokkal inkább fenyegeti a kisebbségeket. Ezért kritikus mindennemű új társadalmi-politikai berendezés következményeinek mielőbbi elemzése és a kérdéses politikák szükség szerinti rendezése. Jelenleg mind Szerbiában mind a nemzetközi szinten olyan kutatási projektumok vannak folyamatban, melyek célja a nemzeti kisebbségi tanácsok eredményeinek vizsgálata. Mind a mai napig azonban nagyon kevés közülük jelentetett meg minden részletre kiterjedő megállapítást.

Néhány külföldi csoportosulás is ellenőrzi a nemzeti kisebbségi jogok helyzetét, ideértve az NKNTT következményeit. A Norvég Királyság Külügyminisztériuma által pénzelt TransConflict projektum³ azonban az albán és bosnyák nemzeti tanácsok tapasztalataira korlátozódik és inkább az érzelmi fokmérőkre, a tudatosság népszerűsítésére és a kapacitás fejlesztésére összpontosít. A német Konrad Adenauer-Stiftung pedig az NKNTT elfogadása előtt fejezte be a jelentését.⁴ Ugyanez igaz az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet szerbiai missziója által előkészített Etnikai kisebbségek Szerbiában: Egy áttekintés⁵ c. jelentésre is.

A hazai elemzések sem éppen számosak vagy naprakészek. A nagyobb kutatási projektumok, melyek keretein belül a közelmúltban keresték fel a nemzeti tanácsok képviselőit, az Etnikai Kapcsolatok Fórumához (Belgrád) és a Regionalizmus Központoz (Újvidék) kötődnek, az ő eredményeik azonban még nem nyilvánosak.

A nemzeti tanácsok munkájának koordinálását az előző szövetségi, most már nem létező, Nemzeti és Etnikai Közösségek Minisztériumáról a szerbiai Emberi és Kisebbségi Jogok Minisztériumára ruházták át, amelyet viszont a közelmúltban az új Emberi és Kisebbségi Jogi, Államigazgatási és Helyi Önkormányzati Minisztériumba olvasztottak be. A honlapjaikat vizsgálva látható, hogy bizonyos források, dokumentumok, jelentések és elemzések időközben eltűntek, vagy pedig ideiglenesen nem elérhetőek az interneten.

Az egyedül hozzáférhető, szerbiai állami szerv által előkészített értékelés a Vajdaság Autonóm Tartomány Ombudsmanjának 2011. évi jelentése A Nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsairól szóló törvény végrehajtásának két éve⁶ címmel. Miközben az leginkább a tíz vajdasági székhelyű nemzeti tanács által eljuttatott adatokat és példákat gyűjti össze, addig több kritikus kérdést is felvet a nemzeti kisebbségi intézményrendszerrel, beleértve az egyik leglényegesebbet: „szüksége volt-e egyáltalán minden nemzeti

* A tanulmányt először a *Columbia Egyetemen a 2012 World Convention of the Association for the Study of Nationalities* tanácskozáson mutatták be 2012 áprilisában, New York-ban.

¹ A tanulmányban használt minden szerbiai statisztika mellőzi a koszovói adatokat (vagy ahogyan a szerbiai kormány hívja, Koszovó és Metóhia Autonóm Tartományt). Koszovó 2008. február 18-án egyoldalúan kikiáltotta függetlenségét a Szerbiai Köztársaságtól. 2012. március 20-áig 89 állam, köztük az Európai Unió 27 tagállamából 22, illetve többek között, Ausztrália, Kanada, Szaud-Arábia, Törökország és USA ismerte el.

² A teljes etnikai összeomlásról lásd az A. mellékletet. 2012. március 20-án még nincsenek hivatalos adatok Szerbia etnikai összetételéről a 2011 októberi népszámlálás alapján. Ez a furcsaság azért is megmagyarázhatatlan, mivel az elmúlt népszámlálás minden egyéb eredménye már jóval előbb nyilvánosságra került.

³ “National Minority Councils in Serbia” [Nemzeti kisebbségi tanácsok Szerbiában]

<www.transconflict.com/programmes/institutions/nmc-serbia> Legutóbb látogatott: 2012. március 20.

⁴ Gojkovic, Nevena, “System of Minorities’ Protection in Serbia” [A kisebbségvédelem rendszere Szerbiában] <www.kas.de/upload/auslandshomepages/serbien/Gojkovic_en.pdf> (2012. március 20.)

⁵ Lásd <www.osce.org/serbia/30908> Legutóbb látogatott: 2012. március 20.

⁶ A jelentést lásd a <www.ombudsmanapv.org/omb/images/stories/dokumenti/istrazivanja/publikacije/Izvestaj-dve%20godine%20primene%20zakona%20o%20nac.savetima.pdf> honlapon. (2012. március 20.)

kisebbségnek, mely megválasztotta nemzeti tanácsát, egy teljes kisebbségi önkormányzatra olyan formában, ahogyan azt a törvény garantálja.”

Jelen dolgozat megállapításai különböző források tanulmányozásán alapulnak: (i) a 20 szerbiai nemzeti tanácsnak⁷ elküldött kérdőívre kapott válaszokon⁸; (ii) az elsődleges források elemzésén, ideértve a jogi szövegeket, program-dokumentumokat, választási eredményeket és az állami szervek jelentéseit; (iii) az NKNTT értékeihez kapcsolódó konfliktusokra és vitákra vonatkozó közzétett nézőpontok elemzésén; és (iv) a volt és jelen nemzeti tanácsok vezetőivel folytatott nem formális interjúkon. A tanulmány célja, hogy megértse, melyek az elsődleges tapasztalatok és alapvető konfliktusok, illetve hogy lejegyezze, valamint felvesse a szerbiai nemzeti kisebbségi tanácsok jelenére és jövőjére vonatkozó fontosabb kérdéseket.

Mint ahogyan majd bemutatásra kerül, sok nemzeti kisebbség ragadta meg az NKNTT-t és annak rendelkezései által létrejött lehetőségeket: megszervezték és kampányoltak a kisebbségi választói névjegyzékért, megválasztották a nemzeti tanácsokat és megkezdték a törvény által előírányzott tevékenységet. Mindeközben számottevő tapasztalatra tettek szert és részben megvalósították a terveiket, de egyben megmérkőztek a megjósolható és a váratlan pénzügyi, szervezeti és egyéb természetű nehézségekkel is. Mind a nemzeti tanácsok mind a szerbiai állami, valamint önkormányzati szervek közötti kapcsolat és együttműködés pozitívrá értékelhető, kivéve, amikor a kézenfekvő kérdésekre vonatkozó kritikus álláspontok vagy az állami szervek határozatai miatt alapvető érdekellentétek alakultak ki. A nemzeti tanácsok pereltek, illetve perbe fogták őket a legeltérőbb ügyekben, de ezek az eljárások, ideértve a szerbiai Alkotmánybíróság előtti, legtöbbször a tanácsok megalapozására zárultak.

Néhány külföldi kormány pénzügyi segítséget ajánlott, majd biztosított, hogy a Szerbiában élő etnikai rokonaikat képviselő nemzeti tanácsok tevékenységét lehetővé tegyék és gazdagítsák. Magyarország és Románia még az Európai Unióban betöltött tagországi státusukat is felhasználták, hogy befolyásolják a szerbiai törvényalkotást az etnikai rokonaikat érintő ügyekben. Mindezek ellenére nincsenek teljesen megoldatlan, a nemzetközi kapcsolatokból és vitákból eredő komolyabb konfliktusok – kivéve persze Szerbia jólismert tiltakozását Koszovó államiságával kapcsolatban. Ez is jelzi a különböző, szerbiai és külföldi szereplők egyre komolyabb hajlandóságát a harmonikus vagy legalább konfliktusmentes együttélés megteremtésére.

Továbbá vannak folyamatban lévő, az új intézmények természetéből eredő kihívások, ideértve a jogokat és a kötelességeket, valamint az őket formáló választási rendszert. Néhány kisebbség esetében, különösen a vajdasági magyarok között, komoly politikai harcok folytak, nem annyira a kisebbségi képviselők és a parlamenti szerb többség, hanem a vezető etnikai politikai párt és ugyanezen kisebbség négy másik pártja között. A vita fő pontjai a megszerzhető jogok szintje és a nemzeti tanácsok választási rendszerének természetére vonatkoztak.

Néhány kisebb kisebbség nehézségeket tapasztalt nemzeti tanácsaik megválasztása és/vagy megalakulása során, mások politikai küzdelmekbe keveredtek az etnikai szervezeteikkel, melyek megpróbálták ellenőrizni a folyamatokat vagy a keletkező intézményeket. Bizonyos megfigyelők emellett kiemelték az ún. etnobiznisz viszonylag nyereszkes természetének problémáját mint az etnikai tevékenység pénzelésének néha bizonytalan és/vagy titkolt rendszerét, ami végül a kisebbségi politizálás korrupciójába torkollik. A továbbiakban a fenti témák mindegyikét érinteni fogom.

Végezetül, talán túl korainak tűnik konklúziókat levonni az etnikai kulturális autonómia szerbiai rendszerének potenciális sikereiről, néhány tanács azonban, különösen, amelyek a jobban szervezett nemzeti kisebbségeket képviselik, már sikeresnek könyvelhetők el. Eközben vannak, akik továbbra is nehézségekkel küzdenek még az alapvető kötelezettségeik betartásában is. Egy gyakran megjelenő dilemma, hogy az egységes intézményrendszer képes-e egyenlően kezelni az összes nemzeti kisebbséget, különböző „színeitől” és méretétől, típusától, valamint affinitásától függetlenül. A lényeg, hogy vajon a 2009-es törvény alapján létrejött intézmények, valamint a rájuk ruházott jogok és kötelezettségek képesek-e olyan atmoszférát teremteni, melyben a nemzeti kisebbségek tagjai ténylegesen elégedettek lesznek (vagy elégedettek lehetnének) helyzetükkel Szerbiában. Miközben ezen kérdések nagy része egyértelműen eldőlt, a tanulmány célja, hogy az új intézmények eredményei alapján további alapot teremtsen a jövőbeni kutatásokhoz.

Terminológia

A *nemzeti kisebbség* kifejezést használom minden vitatkozási szándék nélkül annak különböző meghatározásaival és mellékjelentéseivel mint amilyen az *etnikai kisebbség* vagy bármilyen hasonló

⁷ A tanácsok teljes listáját lásd a B. mellékletben.

⁸ Lásd a C. mellékletet az eredetileg szerb nyelven összeállított felmérés angol nyelvű fordításáért.

fogalom. Jelen tanulmány lényege szempontjából erről nem szükséges elméleti vitát nyitnunk.⁹ Valójában ez a legmegfelelőbb angol nyelvű fordítása a szerb *nacionalna manjina* kifejezésnek, amely még viszonylag új az országban.

A volt Jugoszlávia (1945-1991) politikai és jogi terminológiája kizárólag a *nemzetiség* (szerbül *narodnost*) kifejezést használta a kisebbségekre, párhuzamosan a *nemzettel* (szerbül *narod*), mely a ma már nem létező föderáció délszláv népére vonatkozott (talán azért, hogy terminológia ezáltal valamiféle hozzáadott méltóságot kölcsönözzön nekik, illetve elkerülje a *kisebbség* szó potenciálisan negatív mellékjelentéseit¹⁰). Érdekes, hogy durván az 1790 és 1918 közötti időszakban a Habsburgok hatalma alatti Magyar Királyságban ugyanez a terminus volt hivatalos használatban.¹¹ Slobodan Milosevity idején (1989-2000) kevert szóhasználat volt érvényben, de mivel 1989 után a *nemzeti kisebbség* kifejezés uralkodott el az újonnan formálódott demokratikus kelet-európai országokban, Szerbia követte a mintát. Elkezdte minden, nem szerb etnikai csoportra ezt a kifejezést használni, kivéve a magukat montenegróiaknak vagy jugoszlávoknak vallók esetében. (Ez a két csoport nem követelte, hogy saját nemzeti tanácsot alapítson).

A törvény szerb nyelvű elnevezésében (*Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina*) a *nemzeti* szó kétszer jelenik meg: ez a bőség talán szükségszerűnek tűnik, hogy az intézmények etnikai jellegét hangsúlyozza, illetve megkülönböztesse az etnikai kisebbségeket a kisebbségek többi fajtájától. Az eredeti cím, a szerb nyelv szellemével összhangban, többes számban használja mind a *kisebbségeket* mind a *tanácsokat*. Az azonban egyértelmű, hogy a törvényhozó különálló nemzeti tanácsot szándékozott alapítani minden egyes nemzeti kisebbség részére.

Az NKNTT első cikke egy rövidebb kifejezést vezet be a nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsaira, és ezek után pusztán *nemzeti tanácsokként* említi őket. Az angol fordítások egyébként gyakran eltérnek ettől, és egy kevésbé tömör, de talán világosabb *nemzeti kisebbségi tanács* (NKT) kifejezést használnak. Jelen tanulmányban, amikor a rövidítés praktikusabbnak tűnik, az NKT-t használom, de más betűzött verziók sincsenek teljesen kizárva – kivéve persze a teljesen hosszú formát.

Előzmények, Küzdelmek a parlamentben és azon kívül

Habár az NKNTT minden előzetes jogi precedens nélkül teremtette meg a nemzeti tanácsokat Szerbiában, ennek a törvénykezési építménynek több előfutára is volt, az intézményes berendezés néhány előhírnöke pedig közvetlenül az etnikai önkormányzat új formájának megteremtéséhez vezetett.

Amikor Szerbia (az akkori Jugoszláv Szövetségi Köztársaság, JSZK, magába foglalva Szerbia valamikori jugoszláv szövetségi egységeit: Vajdaságot, Koszovót és Montenegrót) végül 2000 végén felszabadult a milosevityi hatalom alól, a legjobban szervezett kisebbségi erők a Szerbiai Demokratikus Ellenzék (DOS) oldalán vonultak fel. Néhányuk még vezető szerepet is játszott a küzdelemben. A háborús évtized elmúlásával egyértelművé vált, hogy a nemzeti kisebbségek helyzete és védelme, ami szükségszerűen újragondolásra, illetve megfelelő szabályozásra szorult, végre napirendre kerül. A kisebbségi önkormányzat kérdése azonban továbbra is a fontossági sorrend második, ha nem harmadik helyét foglalta el a montenegrói törekvések és Koszovó önrendelkezése mögött.

Miközben az ebben az időben legtömegesebb szerbiai nemzeti kisebbség, a koszovói albánok már nem követeltek tovább autonómiát, hanem nem kevesebbet mint magát a függetlenséget, a második legnagyobb etnikai közösséget képező magyarok¹² már 1994 óta többszintű etnikai autonómiáért harcoltak. Részletes gyakorlati és elméleti programjuk egy része nagyban hasonlított a nemzeti tanácsok jövőbeli intézményére.

A Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) még 1999 augusztusában, több mint egy évvel Milosevity a 2000 szeptemberi elnökválasztáson elszenvedett hatalomvesztése előtt kezdeményezte az Ideiglenes Magyar Nemzeti Tanács felállítását. Ez az eredeti testület a későbbi törvényalkotási erőfeszítések modelljeként szolgált, igaz valós jogalap vagy kompetenciák nélkül.

A 2002 februárjában elfogadott nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságjogainak védelméről szóló törvény (NKJSZVT) első alkalommal említi a nemzeti tanácsokat jogi kontextusban. Mivel ez a törvény nem biztosított részletes státust, az első, nem ideiglenes nemzeti tanácsok a JSZK (később Szerbia és Montenegró Államközösség) akkori Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Közösségek Minisztériuma által kibocsátott végrehajtási rendelet alapján jöttek létre 2002 és 2010 között (először a vajdasági magyarok, majd a horvátok

⁹ Az „etnikai” és a „nemzeti” egy klasszikus elméletéről lásd, például, Smith, 1986.

¹⁰ Várady, 1995, 159–60. o.

¹¹ Bindorffer, 2011, 37. o.

¹² A magyar politikai tevékenységet Szerbiában leginkább a Vajdasági Magyar Szövetség (VMSZ) irányította, amely parlamenti párt, illetve a kormányzó koalíció tagja volt a 2000-2003 és a 2008-2012 közötti választási ciklusban.

alapították meg saját nemzeti tanácsukat, később őket 13 másik kisebbség követte). Minden kisebbség megválasztott képviselője (a szövetségi, köztársasági, tartományi és önkormányzati képviselő-testületekben) illetve az egyházak, civil szervezetek képviselői és legalább száz polgár alkotta csoport jelöltjei elektori közgyűlést tartottak, amely, cserébe, megválasztotta az adott kisebbség nemzeti tanácsának tagjait.

Az első komoly jogi kihívás egy váratlan részről jelentkezett közvetlenül az NKJSZVT elfogadása után. Nem egy, a kisebbségi képviselet előrehaladása ellen tiltakozó többségi politikai szerveződés, hanem az egyik magyar etnikai párt és annak holdudvara, illetve magánszövetségesei támadták meg a törvényt. Elsősorban a nemzeti tanácsok választásának elektori rendszerét, annak alkotmányosságát kérdőjelezték meg, azonban az Alkotmánybíróság azt, mint megalapozatlan beadványt elutasította.¹³

Függetlenül a korlátolt jogköröktől a 2002-es törvény alapján megalakult nemzeti tanácsok még a szűkös jogosítványukat is kihasználták. Például a Magyar Nemzeti Tanács (MNT) néhány jelentősebb döntését, normatív aktussá téve azokat, még a vajdasági tartományi parlament is támogatta:

- Az MNT állította össze a magyar etnikai közösség által lakott városok, községek és települések magyar elnevezéseit. Az etnikai neveket később megerősítették, és ma is hivatalos használatban vannak. Ez az igen jelentős lépés végérvényesen lezárt egy folyamatosan tartó konfliktust.
- Az MNT átvette a tartományi parlament által alapított magyar médiaházak feletti alapítói jogokat (jogi tulajdont).
- Segítette az Újvidéki Egyetem részeként, (először Szerbiában) kizárólag magyar tannyelvű oktatással funkcionáló szabadkai Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar megalapítását, hasonlóan még két középiskolához, egy a matematika és természettudományok, a másik pedig a humán tárgyak terén.
- Néhány alapítványt hozott létre, hogy segítse a magyarság-kutatást és az egyéb etnikai érdekeket.

Már közvetlenül 2002 után jelentkezett a szándék egy kizárólag nemzeti tanácsokról szóló törvény megalkotására. Az MNT ugyanis nem akart, és valószínűleg képes sem lett volna átlépni eredeti, de korlátolt hatáskörein úgy, hogy a létező törvényen kívül fejlesszen új gyakorlatokat. Ehelyett a törvényhozási eljárás meggyorsítására fókuszált és segítette az új törvény megírását, illetve népszerűsítését. Ez a fáradozás azonban hét évig tartott, és ez idő alatt több alkalommal is a teljes kudarc határára került. Valós érdek erős kisebbségi intézmények megteremtésére, különösen Vojislav Kostunica kormányzása idején (2003-2008), egyáltalán nem mutatkozott. Amikor Borisz Tadić Demokrata Pártja 2008-ban új kormányt alakított, a legiszlatív munka komolyan újra kezdődhetett, különösen, hogy a VMSZ most már a parlamenti többség része volt.

Mégis néhány hónapig tartott, hogy az NKNTT törvénytervezetből törvénné váljon. Meg kell jegyezni, hogy ez idő alatt a szerb parlament még azt is elutasította, hogy megtekintse a tartományi képviselőház által elsőprő többséggel¹⁴ elfogadott vajdasági alaptörvényt.¹⁵ És mindezek mellett közvetlenül a végső szavazás előtt, néhány kisebb parlamenten kívüli etnikai párt és civil szervezet újra a törvény elutasítása ellen szólalt fel annak konzultatív jellege, a láthatóan hiányos „ereje” és a tervezett nemzeti tanácsok választási rendszeréhez való általános hozzáállás miatt. Mivel az ellenző argumentumok nem voltak teljes egészében alaptalanok, érintőlegesen foglalkozunk néhány főbb tiltakozási ponttal:

A nemzeti tanácsok gyengék. Ez a kritika abból a szempontból tényleg megalapozott, hogy a nemzeti tanácsoknak nincs sem törvényhozó, sem adóztató hatalmuk. A jogi szöveg alapján csak „tanácsolhatnak“, „ajánlhatnak“, „javasolhatnak“ vagy „véleményezhetnek“ az oktatás, kultúra, közmédia és a nyelvhasználat területén minden szintű állami szerv részére. A tiltakozóknak igazuk van abban, hogy az NKT nem rendelkezik törvényhozó (szabályalkotó) hatalommal. Maga a törvény azonban elég részletesen előírja a választások menetét és a tanácsok működési módozatait. A nemzeti kisebbségi ügyekkel megbízott miniszter hirdetheti ki a választásokat vagy akár fel is oszlathatja a nemzeti tanácsot, jóllehet csak annak tétlensége miatt vagy feladatainak elhanyagolásából kifolyólag.

A törvényért való harcuk során a kisebbségi vezetők tisztában voltak azzal, hogy a törvény nem adja meg nekik mindazt, amit szerettek volna – valójában semmit, ami akár csak közelítene a teljes etnikai autonómiához. Meg voltak azonban győződve, hogy ez a legtöbb, amit abban az időben elérhettek. Saját törvényük megbuktatása további hosszadalmas késlekedést, sőt akár katasztrófát is jelentett volna a jogok biztosításában, hatást gyakorolva a leglényegesebb, bizonyos etnikai közösségek további megmaradása

¹³ A konfliktus részleteiről és a Szövetségi Alkotmánybíróság előtt zajló ügyről, lásd Korhecz, 2010, 62–75. o.

¹⁴ Ez két tendenciára mutat rá: a szerbiai politika központosító jellegére és a tényre, hogy a nemzeti kisebbségek sokkal jelentősebb szerepet tölthetnek be Vajdaságban mint a nemzeti parlamentben.

¹⁵ Az autonóm tartomány Statútuma valójában magába foglalja az alkotmányos rendelkezéseket, de az „alkotmány” szót mint olyat (amit előzőleg mind Vajdaságban mind Koszovóban használtak) teljes egészében elhagyta, köszönve elsősorban Szerbia Vajdaság, főként csak képzelt elszakadási törekvéseitől való félelmei miatt.

szempontjából kritikus kérdésekre. (Ez különösen azokra a kisebbségekre vonatkozott, melyeknek volt közele, a kivándorlásra elég vonzó etnikai anyaországuk mint Horvátország, Magyarország vagy Románia).¹⁶ Ezért a racionális hozzáállás győzedelmeskedett, és a parlamenten kívüli kisebbségi szervezetek törvény megdöntésére vonatkozó kérelmeinek elutasítása után meghozták az NKNTT-t.

A szavazók nyilvántartása. A törvény ellenzői megkérdőjelezték a választási rendszer ezen aspektusát, idézve néhány vitapontot mint hogy, ki szavazhat a nemzeti tanácsok tagjaira; ki állítja össze és rendezi a külön, nemzeti kisebbségi választói névjegyzéket; valamint milyen kritériumokon alapulnak ezek a névjegyzékek: állami beleegyezés, névelemzés vagy önkéntes nyilvántartás.

Az ellenzők *követelték*, hogy az állami szervek a létező általános választói névjegyzék alapján állapítsák meg, ki melyik nemzeti kisebbséghez tartozik, így ellenezve az előbb csak tervezett (majd később elfogadott) megoldást, ami egy könnyen érthető nyilvántartás szerint különálló, önkéntes, opcionális nemzeti kisebbségi választói névjegyzék összeállítását látta elő. Az egyszer már létrehozott külön listákat a megfelelő állami szerveknek kell gondozniuk, melyek már egyébként is kezelték az általános választói névjegyzéket.

Az ellenzők még abbéli kétségeiket is kifejezték, hogy meg lehet-e egyáltalán bízni a kisebbségi szervezeteket és pártokat a korrekt és becsületes nyilvántartás összeállításával. A létező névjegyzékek „névelemzésére“ vonatkozó ötletük szintén nehézségekbe ütközött. Az állampolgárok bizonyos számának ugyanis teljesen „szerb-hangzású“ neve van, különösen, hogy évtizedekig, kivéve 1974 és 1990 között, a személynevek szerbesítése egy jóformán megtámadhatatlan gyakorlat volt. Ebből kifolyólag jobb megoldás lenne, ha ők maguk mondanák meg, amennyiben megfelelő módon megkérdézik őket, hogy melyik nemzeti kisebbséghez tartozónak vallják magukat. Ennek fordítottja szintén lehetséges: az „etnikai háttérrel“ hencegő, Milosevity legbizalmasabb körének „kiemelkedő“ tagjai sosem éreztek vagy viselkedtek nemzeti kisebbségi tagként, nem volt semmilyen kötődésük egyhez sem, és a szerben kívül más nyelvet nem beszéltek (ideértve a valamikor vámfőnököt is, akit később a milosevityi rezsim bukása után az egyik legnagyobb sikkasztással vádoltak meg, majd ítélték el).

Miután elfogadták, az NKNTT-ben megmaradt az eredeti megoldást, miszerint a választói névjegyzékeket kisebbségi szervezetek állítják össze. Az általuk összegyűjtött nyilvántartásokat később átadják az állami szerveknek, melyet hitelesítik azokat. A hivatalos jegyzékeket a Központi Választási Bizottság gondozza, a választási értesítőket pedig az állami szervek postázzák az önkéntesen feliratkozó választók számára

Minden kritika ellenére azonban bebizonyosodott, hogy egy új, lehetőségeket tartalmazó és kötelező erejű jogi konstrukció iránti igény túl fontos volt ahhoz, mintsem hogy a törvényt elutasítsák annak valós vagy képzelt hiányosságai miatt. Ezért az NKNTT-t augusztus 31-én elfogadták, amely 2009. szeptember 11-én lépett hatályba.

Az NKNTT általános rendelkezései és azok végrehajtása

Az NKNTT 43 oldal hosszú és 139 viszonylag részletes cikket tartalmaz, gondosan kidolgozva a nemzeti tanácsok helyzetét, hatásköri területeiket és korlátaikat, az állami szervekkel való viszonyukat, a nemzetközi és regionális együttműködést, a választási módszereket (gyötrő részletességgel) és a pénzelést. Az NKT-k határozzák meg azonban saját belső szerkezetüket, kivéve a méretüket, melyet törvény ír elő (az adott nemzeti kisebbség számától függően 15-35 tagjuk lehet), valamint a működési szabályait, azonban az ún. „külső“ jellemzőiket minden részletre kiterjedően világosan törvény szabályozza.

Annak fényében, hogy Szerbia nem ismerte el Koszovót, egy érdekes megoldás az NKNTT-ben a törvény hatálytalan volta az elszakadt tartományban. Az átmeneti rendelkezésekben csak egy homályos említést tesz Koszovóról, miszerint a Koszovóban állandó lakóhellyel rendelkező szavazók bárhol szavazhatnak Szerbiában.

A törvény 120 napot ad minden nemzeti kisebbségnek, hogy egy számszerű képlet szerint összeállítsák a saját névjegyzéküket, amely alapján közvetlenül vagy ilyen névjegyzék összeállításának hiányában elektori közgyűlés által megválaszthatják a nemzeti tanácsukat. A szabály a következő: a nemzeti kisebbség közvetlen választást tarthat, ha (a 2002-es népszámlálás szerinti) tagjainak több mint 50 százaléka, csökkentve 20 százalékkal, feliratkozott, hogy szavazhasson. Ha a névjegyzék kevesebb nevet tartalmaz a

¹⁶ Etnikai identitásuk folyamatos támadása, majd végül a helyi gazdasági lehetőségek hiánya és a háborús feltételek miatt a kisebbségek tagjai nagy számban hagyták el Szerbiát a korai kilencvenes években. Az ország 2000-ben bekövetkezett demokratizálódása után ez a folyamat habár lelassult, a nemzeti kisebbségi vezetők folyamatosan azonban féltreírásokat fejtettek ki annak lehetséges kiújulása miatt, amennyiben nem jönnek létre etnikai intézmények, vagyok azokat nem helyi szinten ellenőrzik.

„varázsszámtól”, akkor a választási módszer közvetetten, elektori közgyűlésen keresztül történik. Amikor az NKNTT hatályba lépett, már 15 nemzeti tanács működött Szerbiában a 2002-es törvény és az azt követő miniszteri rendeletek akkor még hiányos rendelkezései alapján.

A 2009 végén és a 2010 elején folytatott, a választók feliratkozására vonatkozó kampány során a különféle nemzeti kisebbségek több mint 436 000 tagja iratkozott fel a kisebbségi választói névjegyzékekre – azzal, hogy minden választó csak egy listára iratkozhatott fel.¹⁷ 2010. június 6-án 16 nemzeti kisebbség tagjai, majdnem 240 000 szavazó, azaz a feliratkozottak 54,47%-a szavazott közvetlenül az ország 167 önkormányzata közül 161-ben az új tanácsaik választási folyamatában.

Ahogy azt az NKNTT előírta, a nemzeti tanácsi választásokat a szerbiai Központi Választási Bizottság bonyolította le, amelynek 92 órán belül kellett, és tette is, hitelesíteni az eredményeket. Miközben csupán két formai megjegyzést regisztráltak, a jelöltek nyilatkozatai, a pártvezetők mérges sajtótájékoztatói, illetve a médiajelentések viszonylag nagyszámú technikai nehézséget és szabálytalanságot jeleztek fel. Mindettől függetlenül azonban a 170 külföldi megfigyelő általános értékelése szerint a szavazás demokratikus légkörben zajlott. Dimitrios Kypreos, az EBESZ nagykövetének álláspontja is az volt, amelyről közvetlenül a szavazóhelyiségek bezárása előtt nyilatkozott, hogy a választások nagyobb gondok nélkül zajlottak le.¹⁸

Nem lehet figyelmen kívül hagyni azonban a közvetlenül a szavazás után jelentkező választási komplikációkat. Az emberi és kisebbségi jogi miniszter ugyanis feloszlatta a Bosnyák Nemzeti Tanácsot annak első, alakuló ülésén azzal a döntéssel összhangban, amelyhez, mint a későbbi támadások is mutatják, nem volt meg a kellő kvórum, amikor a három pártlistából kettő megválasztott képviselői bojkottálták a szavazást.¹⁹

Ez az egyedüli eset bőven bizonyítja, hogy az NKT – mint egy nemzeti parlament – nem kerülheti el az ellenőrzéséért folyó folyamatos politikai harcok sorsát. Ezt függetlenül kell szemlélni attól, hogy mennyire erős egy nemzeti kisebbség alapvető igénye identitásának, nyelvének és kultúrájának megőrzésére, illetve, hogy egyes etnikai vezetők milyen komolyan bizonygatják, hogy az alapvető kisebbségi érdekeket a „politika elé” kell helyezni. 2010-ben a 19 nemzeti tanács választásakor csak egy esetben volt egy pártlista (egy párt által állított jelöltlista), mindegyik másik 2 vagy több listát állított, és ötnek több mint fél tucat listája volt.²⁰

A realitás hamar megmutatta Várady Tibor, a szerbiai kisebbségi ügyek egyik vezető jogi szakértőjének éleslátását. Várady, aki Milan Panity, a szerb-amerikai üzletember rövid életű USA támogatója, Milosevity ellenes, megtöredezett jugoszláv szövetségi kormányának (1992-93) igazságügyi minisztere volt, óva intett az etnikai alapú autonómiát korlátozó pluralizmus ellen:

„Ez bármely kisebbségi csoport szemszögéből túlzottan veszélyes lenne, miután egy kisebbségi szerkezet megmaradásához pluralizmusra van szükség. Ha a kisebbségi szerkezet érvényesül, a pluralizmus életbe vágóan fontos a közösség megmaradásához. Ha nem így lenne, mindenki, aki nem felel meg ennek a szerkezetnek, egyben a saját nemzetéből taszítatna ki.”²¹

Látni fogjuk, hogy majdnem 20 évvel később és nagyon különböző, alkalmasint sokkal kedvezőbb feltételek mellett is a nemzeti tanácsok még mindig küzdenek olyan nehézségekkel, mint például hogy hogyan vigyék győzelemre a kisebbségi jogokat és érdekeket, valamint ezzel egy időben miként biztosítsák a pluralizmust a kisebbségi politikai és társadalmi berendezkedésükben. A legtöbb kisebbség több etnikai politikai pártba tömörül, bár ettől függetlenül még az NKT választások során néhány főbb, szerb többségű párt is elkezdett versengeni a kisebbségi szavazatokért. Ezért habár létezik a nemzeti kisebbségek pluralista érdekképviselete, az mégis törést eredményezett a közösségben.

¹⁷ A kisebbségek tagjainak jóval több mint 50%-a iratkozott fel, de az továbbra is nyitott kérdés maradt, hogy Well over 50 per cent of members of minorities registered, but it is an open question what percentage of willing voters “merit” separate representative bodies of ethnic self-governance.

¹⁸ “Természetesen itt is vannak problémák, mint bármelyik másik választáson. Az én benyomásom azonban az, hogy a folyamat, kisebb nehézségek mellett, normálisan zajlott.” Amb. Kypreossal interjú a *Blic* napilapban, 2010. június 6. <www.blic.rs/Vesti/Politika/ / Najveci-odziv-biraca-u-Vojvodini-i-Sandzaku>

¹⁹ Az incidens egy több hónapig tartó tárgyalás sorozatot eredményezett a bosnyák pártok három jelöltlistája, illetve azok és a belgrádi minisztérium között. A választás megismétlését többször napirendre tűzték, majd elhalasztották, végül pedig lemondták. Jelenleg az elektori közgyűlés által megválasztott Bosnyák Nemzeti Tanács a szerbiai bosnyákok hivatalos NKT-a.

²⁰ Az etnikai csoportonkénti jelöltlisták pontos számáért lásd az A. melléklet táblázatának 7. oszlopát.

²¹ Várady, 1995b, 48. o.

A nemzeti tanácsok hatáskörei

A NKNTT rendelkezései szerint a szerbiai törvényalkotásnak és más állami, valamint helyi szervezeteknek ki kell kérni, illetve figyelembe venni a nemzeti tanácsok álláspontját a releváns döntések meghozatala előtt. Ez minden nemzeti kisebbségre külön-külön vonatkozik az oktatás, a kultúra, közszolgálati média és hivatalos nyelvhasználat területén, melyben az állam bizonyos funkcióit a nemzeti tanácsokra ruházza át.

Emiatt néhányan a kisebbségi szervek hatalmának elért szintjét és tartalmát inkább kulturális autonómiának, mintsem önkormányzatiságnak tekintik. Az első három terület mindegyikén a nemzeti tanácsok megalapíthatják saját intézményeiket, részben vagy teljesen átvehetik a létező intézményeken fennálló alapítói (tulajdon) jogokat, illetve részt vehetnek a köz- vagy állami tulajdonban lévő intézmények irányításában. Szintén kijelölhetik, mely állami vagy köztulajdonban lévő intézmény számít a nemzeti kisebbség számára kiemelt jelentőségűnek. Mint azt látni fogjuk, a negyedik terület természete ezektől valamivel különbözik.

Oktatás. Az oktatás minden szintjén az óvodától kezdve a felsőoktatásig, a nemzeti tanácsok vagy saját intézményeket alapíthatnak, vagy átveszik a létezőkön fennálló alapítói jogokat. Szintén részt vehetnek az iskolák irányításában az oktatással megbízott minisztériumnak és más állami szervezeteknek adott javaslatok, ajánlások vagy vélemények, az iskolaszék tagjainak és vezetőségének kinevezése, vagy akár a nemzeti történelemhez, kultúrához, nyelvhez és tankönyvekhez kapcsolódó tantervek révén. Habár a végső döntést az állami szervek hozzák meg, figyelembe kell venniük a nemzeti tanácsok álláspontjait is, amennyiben azok azt időben eljuttatták az államhoz.

17 esetben az önkormányzati szervek elmulasztották kikérni a nemzeti tanács javaslatait, illetve elutasították azokat, ezért egy nemzeti tanács beperelte őket. Fontos azonban kiemelni, hogy az eljáró bíróság végül a nemzeti tanács javára döntött.

Egy másik igazán érdekes eset, amikor maguk a nemzeti kisebbség tagjai (ebben az esetben a magyarok) emeltek panaszt saját nemzeti tanácsuk ellen, mivel az a választói névjegyzéket mint az egyetemi ösztöndíjak odaítélésének egyik feltételét határozta meg. Az esetet elküldték a vajdasági emberi és kisebbségi jogokkal megbízott ombudsmannak, aki úgy állapította meg, hogy a Magyar Nemzeti Tanács nem sértette meg a diszkriminációt tiltó törvényeket. Az Ombudsman azonban megkövetelte, hogy a megtámadott feltétel ne legyen döntő mérce az ösztöndíjak odaítélésekor.

A hatáskörök ezen területe bizonyítottan azon kisebbségek szempontjából kiemelt fontosságú, amelyek nagyszámú, az adott kisebbségi nyelven (is) oktató iskolával rendelkeznek. Mivel több vajdasági és szerbiai nemzeti kisebbség szórvány létének, illetve földrajzi eloszlásának köszönhetően a kisebbségi nyelvű általános és középiskolai oktatás biztosítása igen bonyolult, ez a kérdés leginkább az ezekben a közösségekben élő szülőket érinti. Ezért az érintett nemzeti tanácsok kiemelt figyelmet szentelnek kompetenciáik összpontosítására az oktatás területén. A legtöbb esetben ez az iskolák irányításában való részvétel, a törvény által előírt kevesebb diákkal rendelkező osztály és iskolabővítésre vonatkozó, a megbízott minisztériumnak tett javaslatok (mivel az oktatás, mint szinte bármelyik másik közpolitikai terület, rendkívül központosított a mai Szerbiában), az anyaországukból származó tankönyvek külföldi használatának támogatása, iskolabuszok, valamint a távoli részeken élő gyermekek részére szervezett napközi iskolák alapítása útján valósul meg (ha arrafelé nincs anyanyelvű oktatás). Több nemzeti kisebbség nemzeti tanácsa ezen felül igen aktív volt az iskolaszéki tagjaik és igazgatóik jelölésében, illetve megválasztásában, sőt még sikeresen perelték is a helyi önkormányzatokat, melyek elutasították az NKT jelölteket.

Kultúra. Ez a nemzeti tanácsi hatáskör nagyon népszerű és kevésbé támadott, különösen azon kisebbségek között, amelyek iskolarendszere valamivel alacsonyabb fejlettségi szinten áll.²² Úgy mint az oktatási terület esetében a nemzeti tanácsok itt is alapíthatnak saját intézményeket, részt vehetnek a már létező állami és közlétesítmények irányításában, vagy ajánlásokat fogalmazhatnak meg az állami szervek felé a kulturális tevékenységekre szánt források szétosztására. Emellett a nemzeti identitás és az adott nemzeti közösség öröksége szempontjából kiemelt jelentőségűnek nyilváníthatnak intézményeket, épületeket vagy egyéb létesítményeket.

²² Vannak kisebbségek, amelyek számuk, nyelvi, földrajzi vagy egyéb okok miatt kevésbé érdekeltek saját iskolák alapításában vagy irányításában.

Média. A szerbiai nemzeti kisebbségeknek (a valamikori, háború előtti Jugoszlávia alkotmányos garanciái alapján) viszonylag hosszú történelme van a többnyelvű közmédia fejlesztésében. Az Újvidéki Rádió és Televízió, például, az első elektronikus médiaszervezet volt Európában, amely rendes műsorait 5 nyelven sugározta, beleértve a 24 órás rádióműsort legalább egy kisebbségi nyelven. Habár az 1990-es években mind a jog mind a gyakorlat megszűnt, az első igazi demokratikus választások után 2000-ben újra nyíltan megjelent az erre vonatkozó igény. Miközben az állam irányította média sosem kapta vissza valamikori ünneplést multikulturális státusát, sok új műsorsugárzó szervezet bukkant fel, különösen a helyi és regionális szinteken. Jelenleg ez képezi a kisebbségi nyelvű információs rendszer alapját, még több nyelven is mint az az előzőekben lehetséges volt. A kisebbségi nyelvű on-line média szintén pályázhat az állami és a nemzeti tanácsi forrásokra, illetve a nemzetközileg elérhető projektalapú pénzelésre. Ezen új médiaházak és projektjeik sikerének egyedüli korlátja a csekély „természetes” hallgatóság és a médiapiac többi résztvevőjével folyó versengés.

Ebben az esetben a nemzeti tanácsok szintén alapíthatnak (és pénzelhetik) saját médiaházakat, átvehetik a meglévők alapítói jogait (ami egyre gyakrabban történik, különösen ennek a területnek már említett gazdag múltjára való tekintettel) és/vagy részt vehetnek a közszolgálati média, valamint a nyomtatott sajtó irányításában.

A média terén a legtöbb nemzeti tanácsi tulajdonhoz kapcsolódó konfliktus ugyanazon nemzeti kisebbség politikailag egymással versengő entitásaitól ered. Ezek a vitatott szituációk nem sokban különböznek azon országok politikai konfliktusaitól, ahol egyébként is erős a közmédia jelenléte. Eszerint a mindenkori kormány úgy erőlteti akarát a közmédiára, hogy az erősen támogassa a kormány vagy akár a hatalmon lévő pártok politikáját – például Magyarország juthat eszünkbe annak nemzetközileg is bírált új média törvénye miatt. Az effajta részrehajlás által generált nehézségek a kisebbségi státusban összpontosulnak, miután nincs megfelelő piac az ellensúlyként szolgáló versenyző magánmédiák támogatására.

A folyamatban lévő vita két erő között zajlik: egy részt, akik állítják, hogy a kisebbségi médiának és sajtónak elsősorban az alapvető kisebbségi érdekeket kell támogatnia, más részt, akik szerint (ez általában a nemzeti kisebbségen belüli politikai kisebbségre vonatkozik) a sajtószabadságnak csak a specifikus nemzeti kisebbségi igényeket és érdekeket kell megcélózni. Ezeket a példákat a tiltakozás több hulláma szolgáltatja: kezdve a közmédia foglalkoztatottjainak sztrájkjal való fenyegetésétől a nemzeti tanácsuk határozata miatt, (ami szerintük behatolt a közszolgálati újságírás autonómiájába), a szerkesztők önkényes, politikailag motivált leváltásán át (akik nem feleltek meg az őket ellenőrző nemzeti tanács elvárásainak), egészen az on-line média oldalak nyilvános kommentár-csatornáinak bezárásáig.

Másik érdekes támadás az NKNTT-re a Szerbiai Újságíró Egyesülettől indult, amely kérte az Alkotmánybíróságtól, hogy korlátozza a nemzeti tanácsok jogát a kisebbségi nyelveken sugárzó közszolgálati médiaházak irányításában. A panasz nem említ konkrét esetet, de azután nyújtották be, amikor az MNT politikai okokból leváltotta a Magyar Szó napilap főszerkesztőjét 2011 közepén. A bíróság magyarázatot kért a szerbiai parlamenttől, de 2012 márciusáig az ügy még nem zárul le.²³

Hivatalos nyelvhasználat. Ez a terület láthatóan létfontosságú jóformán minden etnikai vagy nemzeti identitás megőrzésében. Miközben a Milosevity előtti Jugoszláviában még hallani sem lehetett olyan esetről, amikor valakit azért bántalmaztak, mert kisebbségi nyelven beszélt, addig a 1990-es évek, többek között, ezt a szenvedést is rászabadították több szerbiai nemzeti kisebbség tagjaira. Még a Milosevity utáni demokratikus átmenetben lévő Szerbia sem volt képes megszüntetni ezt a fenyegetést, ami 12 évvel a demokratikus hatalom bevezetése után még mindig magába foglalja a főként szerb többség tagjainak kisebbségek ellen elkövetett fizikai tettlegességeit.

A volt Jugoszlávia 1974-es szövetségi alkotmánya garantálta a kisebbségi nyelvek hivatalos használatát, ideértve a szövetségi törvények közzétételét albán és magyar nyelven. Szintén megteremtette a feltételeket a nemzetiségi nyelvű személy- és földrajzi nevek, a hivatalosan kibocsátott személyi igazolványok és közlekedési jelek hivatalos használatára. Ezek legtöbbször a milosevityi hatalom széles körben leépítette.

Ezért nem meglepő, hogy a kisebbségi hivatalos nyelvhasználat jogi kereteinek újjáépítése nagyon fontos volt a szerbiai nemzeti kisebbségek számára. Ezt a területet egyébként számos, a nemzeti kisebbségi jogokra és a hivatalos nyelvhasználatra vonatkozó törvény szabályozza. Jelenleg bármely önkormányzatban liberális, 15%-os jelenlét elegendő a kisebbségi nyelv helyi hivatalos használatához, végrehajtása azonban csak a helyi hatalom jó szándékától függ. Emellett még, sajnálatos módon, a vandálok bűnözői hajlamainak is ki van téve, akik folyamatosan megsemmisítik vagy tönkreteszik a többnyelvű nyilvános feliratokat Vajdaság etnikailag vegyesen lakott részein.

²³ Az Alkotmánybírósághoz benyújtott dokumentumot lásd a szervezet honlapján. (2012. március 20.)

A nemzeti tanácsoknak delegált hatáskörök ezen területe valamelyest különbözik a többi háromtól, mivel láthatóan itt nincsenek a hivatalos nyelvhasználatot képviselő intézmények. Minden vagy legtöbb állami szervnek és néha magánentitásnak azonban ragaszkodnia kellene a többnyelvű működés normáihoz, ami viszont már sokkal bonyolultabb feladat.

A nemzeti tanácsok ezért fontos szerepet játszanak az állami, különösen önkormányzati szervek noszogtatásában, hogy a létező jogi követelmények, valamint opciók betűjét és szellemét betartsák. Ez azonban nem mindig olyan egyszerű, mivel sikere nagyban függ a helyi önkormányzati szervek gyakran nem kisebbségi vezetőinek politikai akaratától is.

A nemzeti tanácsok egyik kiváltsága, hogy meghatározhatják a helyi földrajzi egységek kisebbségi nyelvű hagyományos elnevezéseit, azokban az önkormányzatokban, ahol más jogi aktusok alapján az adott kisebbségi nyelv hivatalos használatban van. Ezek a nevek ezután hivatalossá válnak.

A nehézségek akkor jelentkeznek, amikor a megfelelő állami szerv semmibe veszi vagy elutasítja a kisebbségi hivatalos nyelvhasználathoz való jog elismerését. A nyílt ellenállás ritka, de a nemzeti tanácsoknak erősen közbe kell avatkozni, hogy a kevésbé együttműködő önkormányzati és más állami szerveket a törvény betűjének tiszteletben tartására kényszerítsék. A középületeken lévő intézményi jeleket és közlekedési jelzéseket viszonylag könnyű létesíteni, de általában ismeretlen támadók mégis gyakran megrongálják őket. A bíróságok szintén folytathatnak kisebbségi nyelven eljárást és szükség szerint fordítokat biztosítanak. A nemzeti kisebbségek tagjai azonban gyakran vonakodva követelik jogaikat a megtorlástól való félelmükben, illetve hogy egyszerűen inkompetensnek vagy túl akaratosnak bélyegzik meg őket.

A hivatalos dokumentumok kibocsátása egy másik terület, ahol a nemzeti tanácsok jelentős unszó szerepet játszanak. Az aktatologatás még mindig virul Szerbiában: a polgároktól gyakran kérik, hogy különböző dokumentumokat szerezzenek be az állami szervektől, csak azért, hogy ugyanazt a papír alapú dokumentumot egy másik szervnek átadhassák. Néha szinte lehetetlen, hogy e folyamat kezdete és vége egyaránt hivatalos legyen, azaz hogy ki is bocsássonak és el is fogadjanak kisebbségi nyelvű dokumentumokat – még akkor is, ha csak a polgár nevét nyomtatják kisebbségi nyelven.

Az állami szervekkel és közszolgálatokkal folytatott értekezés főleg szerb nyelvű még a sűrűn kisebbség által lakott területeken is. Ez a tény sokkal megalázóbb mint azt képzelnék, mivel sok szolgáltatás továbbra is állami irányítás alatt áll: minden szolgáltatói vállalat, egészségház, nyugdíjalap és állategészségügyi szolgáltatás, valamint a posta, ami mind a mai napig a legtöbb magán pénzügyi tranzakciót és számlakifizetést kezeli. A bankok, üzletek és benzinkutak szintén vonakodva alkalmaznak több nyelven beszélő alkalmazottat, habár a központi állami szervek, mint például a rendőrség elkezdtek hangsúlyozni a polgár és ügyfél nyelvének való kommunikáció fontosságát – sőt, bizonyos esetekben példát is mutatnak.

Miután az Európai Unió által kívánt vagyon-visszaszármaztatási törvény 2011-ben hatályba lépett, sok nemzeti kisebbségi háttérű polgárnak volt szüksége mind saját mind elődeinek anyakönyvi kivonatainak másolatára. Eredetileg az állam által előírt üres nyomtatványt több idegen nyelven nyomtatták, de nem a helyi kisebbségi nyelveken. A Magyar Nemzeti Tanács kezdeményezte az NKNTT biztosította hatásköre alapján, hogy készítsenek egy új, a helyi nemzeti kisebbségek nyelvének összeállított formát. Ez a forma amellet, hogy hivatalosan használható, szintén kézzel kitölthető a helyi nemzeti kisebbség nyelvének. Ez egy másik sikeres példája a létező szabályok végrehajtására irányuló nyomásgyakorlásnak. Mindenélkül, láthatóan, nem lenne fejlődés, vagy pedig jóval lassabban hozna eredményt.

Nemzetközi együttműködés és pénzelés

Az NKNTT biztosítja a nemzeti tanácsok jogát az adott nemzeti kisebbségek nemzetközi és regionális szervezetekkel, testvérintézményekkel, sőt akár anyaországaik (vagy eredeti országaik) kormányaival való szabad együttműködésre, habár nincs szó a hatásköreik egy különálló területéről.

A nemzeti tanácsok együttműködhetnek, vagy legalább konzultálhatnak a szerbiai állami szervekkel, amikor ez utóbbiak a nemzeti kisebbségek jogait közvetlenül érintő nemzetközi szerződéseket, illetve kétoldali megállapodást kötnek a Szerbiában élő nemzeti kisebbség anyaországával (vagy azokat ellenőrzik).

A képviselők elmondása szerint a közvetlen nemzetközi együttműködésre való jog bizonyítottan rendkívül értékes, sőt, alapvető, mióta a szerbiai kormánytámogatások és helyi hozzájárulások – az összegtől függetlenül – nem elegendőek a nemzeti tanácsok projektumainak és működésének pénzelésére. A tanácsoknak lehetőségük van saját bevételeikkel és magánadományokkal hozzájárulni a tevékenységük pénzelésére, de ez egy nem reális elvárás, figyelembe véve a Szerbiát a fegyveres harcok 20 évvel ezelőtti megkezdése, illetve 13 évvel annak befejezése óta sújtó általános gazdasági válságot. Ezért a külföldi

forrásokból eredő támogatás alapvetően fontos a nemzeti tanácsok jogi feladatainak és hatásköreinek ellátására.

A külföldi adományok elvárt és megkérdőjelezhetően „korrekt elosztása” számos érdekellentét robbantott ki néhány nemzeti kisebbségen belül. Miután a nemzeti tanácsokat egy nyílt és versengő választási eljárás során választották meg, legyen szó akár közvetlen akár elektori rendszerről, általában a legsikeresebb vagy leghatékonyabb nemzeti kisebbségi etnikai párt vagy szervezet képviselői dominálnak bennük. Függetlenül attól, mennyire elfogultak (vagy nem elfogultak) a döntések, azokat szinte mindig megtámadják vagy kritizálják ugyanakkor a nemzetiségnek körei, amelyeknek nem sikerül a nemzeti tanácson belül domináns szerephez jutni. A viták néha a nemzetközi szintekig is eljutnak: a „vesztes oldal” egy részt megosztja a panaszait a külföldi támogatókkal, más részt megpróbál versenyezni az anyaországon belüli potenciális támogatók kegyeiért. Szerbia eddig bölcsen és ügyesen távol tartotta magát ezektől a civódásoktól.

A szerbiai parlament és a vajdasági tartományi képviselőház komoly állami költségvetési eszközöket választott ki a nemzeti tanácsok munkájának támogatására. Ezek a támogatások azonban évente változnak és nincs garancia sem az abszolút sem a relatív számokra. Mindeközben persze létezik egy viszonylag jól, egy korrekt, teljes kritériumrendszer alapján összeállított struktúra a támogatások nemzeti tanácsok közötti elosztására. Ez magába foglalja a nemzeti kisebbség méretét, a tanács által működtetett oktatási, kulturális és média intézmények számát, a tervezett visszatérő és egyedi projektumokat és más hasonló és releváns faktort. A szabályokat úgy tervezték, hogy minimálisra csökkentsék a szubjektivitást.

Igaz a nemzeti tanácsok jelentése alapján az aktuális pénzelésük inkább szerteágazó, azonban senki sem teljesen elégedett az elérhető támogatásokkal. Egyes kisebb tanácsok mint a Macedón Nemzeti Tanács, teljes egészében a szerbiai támogatásokból él. A Horvát Nemzeti Tanács legtöbb eszközét az állam biztosítja, de emellett bizonyos projektek esetében számíthat a Horvát Köztársaság támogatására is, önálló bevétele azonban elhanyagolható. A Szerbiai Zsidó Közösségek Szövetsége²⁴ működési költségvetésének 10%-át az állami támogatás, 15%-át külföldi segély adja, a maradékot pedig önálló forrásokból teremti elő. A Magyar Nemzeti Tanács költségvetésének felét a szerbiai állami támogatásból, közel 50%-t a magyar kormány segítségével kapja, és kevesebb mint fél százalék a saját forrás. Mivel a magyar közösség mint a legnagyobb szerbiai nemzeti kisebbség irányítja a legtöbb oktatási, kulturális és média intézményt, sokkal nagyobb a támogatás felé való igénye is mint bármely másik kisebbségnek.

Az átláthatóság biztosításával megbízott vezetők kiemelték az etnobiznisznek nevezett romboló jelenséget. Különösen a kevésbé szervezett környezetben jellemző, hogy a furfangos politikai operátorok a kisebbségi tevékenység elősegítését szolgáló hazai és külföldi támogatások kizárólagos elosztóivá válhatnak: sőt magánszemélyek táskáiba töltik annak egy részét vagy saját ügyfeleiket látják el vele. Az effajta gyakorlat elleni panaszok igen gyakoriak voltak a 1990-es évek nemzetközi gazdasági szankciói teremtette feltételek alatt, de néhány szomszédos ország példája is mutatja, hogy a kisebbségi politizálásban tapasztalt korrupció nem tűnt el teljesen.²⁵

Konfliktusok és dilemmák

A választások napján és az új NKT megalakulása idején tapasztalt nehézségeken túl 2010-ben további járulékos problémák akadályozták az etnikai önkormányzati rendszert. A legtöbb egyazon kisebbségen belüli hatalmi harcok csoportjába tartozik, mint ahogyan azt a bosnyák kisebbség esetében már leírtuk. Az ehhez hasonló konfliktusokat az illetékes minisztériumnak nemcsak hogy bonyolult, de jóformán lehetetlen kezelni. A különböző albán, roma és macedón szervezetek váltakozva kritizáltak mindent, az állami szerveket is beleértve. Vádat emeltek a vetélytársaik és maga a minisztérium ellen, mivel azok „megpróbálnak dominálni” az adott nemzeti tanács felett, illetve a kormányzó koalíció nevében „előnybe helyezik a kedvenceiket” vagy „közbenjárnak a pártbarátokért”. Minden egyes eset külön-külön már egy eléggé összetett ügy, ezért ennek a tanulmánynak nem célja kibogozni őket.

A konfliktusok egy másik kategóriáját azzal az esettel jellemezhetjük, amikor a különálló, általában külső erők által támogatott etnikai csoportok versengenek ugyanakkor a nemzeti kisebbségnek képviselétéért úgy, hogy megkérdőjelezzik a köztük fennálló etnikai különbözőséget, ami egyébként ellenkezik a csoport igényeivel. Egyik legtöbbet mondó példa a horvát és bunyevác kisebbség helyzete. Bizonyos horvátok Szerbiában és maga Horvátország Kormánya ugyanis a bunyevácokat horvátoknak tekinti, miközben maguk a bunyevácok különálló etnikai státusukat bizonygatják.

²⁴ A SZZSKSZ törvény által külön NKT-ként van meghatározva.

²⁵ Az etnobiznisz leírására lásd Carstoea, 2011.

A szerbiai törvényalkotás „nagylelkű” volt abból a szempontból, hogy a nemzeti kisebbségeket inkább általánosan és kissé homályosan definiálta. A Szerbiában még mindig hatályban lévő JSZK nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságjogainak védelméről szóló 2002-es törvény második cikke a nemzeti kisebbséget úgy határozza meg, mint:

„[most a Szerbia Köztársaság] állampolgárainak minden csoportja, amely számbelileg eléggé reprezentatív, bár kisebbséget képez [Szerbia] területén és a lakosság valamely olyan csoportjához tartozik, amely hosszantartó és szoros kapcsolatban áll [Szerbia] területével, ám olyan jellegzetességekkel bír, mint a nyelv, a kultúra, a nemzeti vagy etnikai hovatartozás, a származás vagy vallási hovatartozás, ami alapján különbözik a többségi lakosságtól, és amely csoport tagjait jellemzi az a gondoskodás, hogy együttesen tartsák fenn közös identitásukat, beleértve a kultúrát, a hagyományt, a nyelvet vagy a vallást.”

Tehát viszonylag könnyű a polgárok bármely csoportját nemzeti kisebbségként kezelni Szerbiában²⁶, bár az ilyen liberális és bezárólagos megoldás egy teljesen felaprózódott mozaikhoz vezethet. Ilyen esetekben a kisebbségek kevésbé hatékonyak jogaik és szabadságaik biztosításában, „köszönhetően” a belső töréseknek, a nagy számoknak és a kis méretnek. A töredezés bizonyos példáit az askálik „elalbanosodott” romacsoportjai és a [balkáni] egyiptomiak között is tapasztalhatjuk.

A külföldi beavatkozás szintén megfigyelhető ezekben az elkülönülésekben. A legszembeötlőbb példa a román kormány 2012. februári fenyegetése, hogy megvétózza Szerbia EU tagjelölti státusát a szerbiai oláh kisebbség tagjai elleni állítólagos diszkrimináció miatt. Érdekes, hogy egyébként a Vlah (Oláh) Nemzeti Tanács képviselői jobban szeretik, ha „Románia békén hagyja őket”.²⁷ A konfliktus, úgy tűnik, a román hatalom azon kívánsága körül forog, hogy a szerbiai oláhok románnak vallják magukat, miközben a viszonylag nagyszámú, belgrádi hatalom által támogatott oláhok csoport különálló státust szeretne magának.²⁸

Magyarország Kormánya szintén Szerbia EU tagjelöltsége elleni vétőjogával fenyegetett. A magyar akciót a szerbiai magyar közösség vezetői nyilvánosan koordinálták, melyen keresztül Budapest hatékony támogatást nyújtott a vezető magyar politikai párt szerbiai parlamenti fáradozásaihoz. Pontosabban 2011 őszén a Vajdasági Magyar Szövetség azért küzdött, hogy megsemmisítse a szerb törvényalkotás egy diszkriminatív rendelkezését, ami újra bevezetné a kollektív bűnösség fogalmát az etnikai közösség azon tagjaira nézve, akiket – őket magukat vagy őseiket – erőszakkal a katonai megszálló erőkbe soroztak be a II. világháború alatt. A Budapesttől érkező figyelmeztetések fényében a szerb kormány felismerte, hogy ez egy komoly úttorlasz lehet az EU tagjelöltség felé vezető úton, ezért megpróbált „átnyomni” a parlamenten egy mérséklő rendelkezést.²⁹

A nemzetközi politikai együttműködés másik példája Magyarország miniszterelnökének, Orbán Viktornak személyes támogatása Pásztor Istvánnak, a VMSZ elnökének szerbiai parlamenti választási kampányában 2012 májusában. Az effajta magasabb szintről érkező támogatásnak persze negatív hatásai is lehetnek azon szerbiai magyar pártok esélyeire nézve, amelyek külön kampányt folytatnak a VMSZ ellen, koalícióban más, nem magyar etnikai pártokkal. Ez a két eset nem kötődik feltétlenül a nemzeti tanácsok munkájához, azonban a kisebb magyar pártok – amelyek már előzőleg harcoltak a nemzeti tanácsi törvény ellen – a horvát és szlovák kisebbségi szervezetek képviselőivel karöltve megújították az NKNTT módosítására vonatkozó elképzeléseiket. A kisebb vajdasági magyar pártok sikertelen fáradozásai Budapest szimpátiájáért már az előzőekben is láthatóak voltak: a pártok közötti harc, hogy biztosítsák a magyar kormány támogatását tisztán mutatja, mennyire képes már csak a külföldi segítség lehetőségének ténye befolyásolni a kisebbségi politizálást.

Konklúziók és Felmerülő Kérdések

²⁶ “E törvény értelmében nemzeti kisebbségnek számítanak az állampolgároknak azon csoportjai, amelyek népnek, nemzeti és etnikai közösségnek, vagy nemzeti és etnikai csoportnak, nemzetnek és nemzetiségnek nevezik magukat, és eleget tesznek e szakasz első bekezdésében megszabott feltételeknek.” NKJSZVT 2. cikke 2. bekezdése

²⁷ Radiša Dragojević, a Vlah Nemzeti Tanács elnökének nyilatkozata <www.vlasi.rs/index.php?id=250&cat=5> (2012. március 20.)

²⁸ A Bukarest és Belgrád közötti ellentétet gyorsan megoldották 2012 márciusában.

²⁹ A VMSZ négy szerbiai parlamenti madátuma nem volt elegendő az eredeti törvényalkotási veszély megakadályozására. Ezért a Szerbia és Magyarország kormányai közötti kapcsolatok ebben az ügyben kritikusként bizonyultak a vagyon-visszaszármaztatási törvény egy másik törvény által történő módosításában még 2011 decembere előtt. Más különben csak minél inkább késleltették volna a Szerbia tagjelölti státusáról szóló EU határozatot.

Habár ez a tanulmány inkább a szerbiai nemzeti kisebbségi tanácsok problémáit, mintsem eredményeit hangsúlyozza, a kisebbségi kulturális autonómia-rendszer által tapasztalt nehézségek és dilemmák nem jelentik az intézmények teljes csődjét. Az Európai Unió, az Európai Parlament tagjai, néhány szomszédos kormány és a régió etnikai politikai pártjai valójában mind dicsérték az NKNTT-t mint értékes, az etnikai önkormányzatiság előremutató modelljét. Igaz nem éppen félreérthetetlenül vázolták ezt fel, mégis a *személyi elvű autonómia*³⁰ egy olyan példájáról beszélünk, amely megfelel a nemzeti kisebbségek bizonyos típusú szükségleteinek és helyzetének. Ez a személyi elvű autonómia különösen releváns, amikor egy etnikailag nagyon vegyes lakosság földrajzi eloszlásán alapuló területi autonómiát sokkal bonyolultabb lenne elérni. Szerbia esetében ez többszörösen igaz Vajdaság valószínűtlen elszakadásától való túlzott félelem miatt is.

A komoly problémák azonban továbbra is fennállnak. Először, képes-e egy szigorúan egységes és fárasztóan részletes jogi keret optimális megoldást nyújtani a különböző kisebbségi helyzetek minden fajtájára és az etnikai kulturális önkormányzatiság változó mértékére, valamint szükségére Szerbiában vagy bárhol máshol.

Másodsorban az egyértelmű, hogy a szerbiai álláspont megörökölte a különböző szükségletek egységes megoldására irányuló szigorú tendenciákat. Ennek következményei már láthatóak voltak a kevésbé szervezett kisebbségek problémáin keresztül, melyekkel a nemzeti tanácsaik választása és megalakítása során szembesültek. A kérdés, hogy miként lehetne ezt az akadályt túllépni mélyebb reformok és a kisebbségek egyébként elvárható egyenlő bánásmódjának „perforálása” nélkül – függetlenül azok nagyságától és a külföldi támogatás intenzitásától.

Harmadszor, felmerül, hogy a jelenlegi rendszer korlátozza-e az „elérhető” autonómiát vagy esetleg akár képes-e továbbfejleszteni azt egy még szélesebb körű etnikai önkormányzatiság felé, amely magába foglalná már a törvény(szabály)alkotó szerepkört, valamint a kisebbségi adófizetők hozzájárulásával arányosan a pénzügyi erőt is. Ehhez hozzáadhatunk egy még általánosabb jellegű elméleti kérdést: lehetséges-e egyáltalán a nemzeti kisebbségek „teljes autonómiája”, esetleg pontosan ez-e a cél, ellentétben a részarányos etnikai képvisellel egy nemzetileg integrált politikai környezetben.

Ez a tanulmány nem próbálja megoldani vagy tanulmányozni ezeket a kérdéseket és dilemmákat. Elegendő azonban ahhoz, hogy bemutassa, Szerbiában a nemzeti kisebbségek képviselőinek az állami szervekkel együtt fontos és jelentős felelősségük van: egy részt abban, hogy mind fenti, mind az egyéb kérdésekre választ találjanak, más részt pedig, hogy igyekezzenek a jelenlegi rendszert saját maguk és az egész közösség számára működőképessé tenni.

A jövőbeli kutatásoknak sokkal mélyebben kellene vizsgálni az NKNTT eredményeit a nemzeti kisebbségek egyenlő és kielégítő státusának biztosításában, valamint össze kellene hasonlítani mindezt más, az egész világon elterjedt megoldásokkal. Világos azonban, hogy a jelenleg rendelkezésre állótól hosszabb időre van szükség, hogy felbecsülhessük, a nemzeti kisebbségi tanácsok tudják-e pótolni a törvény által kreált ürt és a létező intézményeken keresztül megtalálják-e az utat a saját elképzeléseik megvalósításához.

³⁰ Az etnikai kisebbségi autonómia definícióiért és különböző leírásaiért lásd Lapidoth, 1997, 29–36. o., és Balogh, 1999, 134-5. o.

A. melléklet

Szerbia etnikai összetétele és a nemzeti kisebbségek választói névjegyzékei a 2002-es népszámlálás eredményei (Koszovó nélkül),³¹ a 2009/2010-es kisebbségi névjegyzékek és a 2010. június 6-ai NKT választások alapján.³²

<i>Etnikai csoportok</i>	<i>Nyilatkozók</i>	<i>A teljes lakosságban (százalék)</i>	<i>A kisebbségi névjegyzékre feliratkozók</i>	<i>Feliratkozott etnikai csoport (százalék)</i>	<i>Szavazók (százalék)</i>	<i>Jelöltlisták száma</i>
Teljes lakosság	7,498,001	100.00	436,334	n/a ³³		
Szerbek	6,212,838	82.86				
Magyarok	293,299	3.91	138,665	47.28	55.46	5
Bosnyákok	136,087	1.81	96,656	71.03	56.46	3
Romák	108,193	1.44	56,076	51.83	54.95	10
Jugoszlávok	80,721	0.92				
Horvátok	70,602	0.94				
Montenegróiak	69,049	0.92				
Albánok	61,647	0.82	26,927	43.68	56.31	2
Szlovákok	59,021	0.79	32,657	55.33	46.81	5
Vlahok (oláhok)	40,054	0.53	28,081	70.11	46.62	9
Románok	34,576	0.46	17,417	50.37	54.45	6
Macedónok	25,847	0.34				
Bolgárok	20,497	0.27	13,382	65.29	66.04	7
Bunyevácok	20,012	0.27	8,271	41.33	41.52	7
Muszlimok	19,503	0.26				
Ruszinok	15,905	0.21	8,562	53.83	56.07	6
Ukránok	5,354	0.07	2,729	50.97	60.72	7
Szlovének	5,104	0.07				
Goránok	4,581	0.06				
Németek	3,901	0.05	2,203	56.47	63.73	2
Oroszok	2,588	0.03				
Csehek	2,211	0.03	1,135	51.33	46.52	1
Zsidók	1,158	0.02				
Egyiptomiak	814	0.01	1,549	190.29 ³⁴	44.93	2
Sokácok	717	0.01				
Askálik	584	0.01	1,148	196.58 ³⁴	38.85	3
Görögök	572	0.01	876	153.15 ³⁴	77.05	2
Törökök	522	0.01				
Mások	7,344	0.11				
Regionális kötődés	11,485	0.15				
Nem nyilatkozott	107,732	1.44				
Ismeretlen	75,483	1.01				

*

³¹ Az 1—3. oszlop adatai : <webrzs.stat.gov.rs/axd/Zip/VJN3.pdf> (2010. március 20.)

³² A 4—7. oszlop adatai elérhetőek voltak a következő honlapon: <izbori.ljudskaprava.gov.rs>. (2010. augusztus 1.)

³³ Nem alkalmazandó: Csak az 5—7. oszlop releváns sorai kerültek kitöltésre.

³⁴ Jóformán 100%-os feliratkozás lehetséges, mivel a nyilvántartásba vételi jogokat nem kötötték ahhoz, hogy valaki előzőleg a nemzeti kisebbség tagjának nyilváníttotta-e magát vagy sem. Szerbia minden állampolgára feliratkozhat bármelyik nemzeti kisebbségi névjegyzékre, de kizárólag csak egyre.

*B. melléklet**A szerbiai nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsainak jegyzéke*

(A szervezetek eredeti vagy szerb nyelvű elnevezése és honlap címe, amennyiben elérhető.)

Az albán nemzeti kisebbség nemzeti tanácsa

N/A – N/A

Az askáli nemzeti kisebbség nemzeti tanácsa

Amëza e Ashkalive – www.ashkali.net

A bosnyák nemzeti kisebbség nemzeti tanácsa

Bošnjačko nacionalno vijeće – www.bnv.org.rs

A bolgár nemzeti kisebbség nemzeti tanácsa

Nacionalni savet bugarske nacionalne manjine – www.nacsavbg.org.rs

A bunyevác nemzeti kisebbség nemzeti tanácsa

Bunjevački Nacionalni Savet – www.bunjevci.net

A cseh nemzeti kisebbség nemzeti tanácsa

Česká Národní Rada – www.savetceha.rs

Az egyiptomi nemzeti kisebbség nemzeti tanácsa

Nacionalni savet egipatske nacionalne manjine – N/A

A görög nemzeti kisebbség nemzeti tanácsa

Εθνικό Συμβούλιο της Ελληνικής Εθνικής Μειονότητας – www.nsgnm.sdcafe.rs

A horvát nemzeti kisebbség nemzeti tanácsa

Hrvatsko Nacionalno Vijeće – www.hnv.org.rs

A magyar nemzeti kisebbség nemzeti tanácsa

Magyar Nemzeti Tanács – www.mnt.org.rs

A makedón nemzeti kisebbség nemzeti tanácsa

N/A – N/A

A német nemzeti kisebbség nemzeti tanácsa

Nationalrat der Deutscher Minderheit – www.nationalratdm.org.rs

A roma nemzeti kisebbség nemzeti tanácsa

Nacionalni savet romske nacionalne manjine – www.romskinacionalnisavet.org

A román nemzeti kisebbség nemzeti tanácsa

Consiliul Național al Minorității Naționale Române – N/A

A ruszin nemzeti kisebbség nemzeti tanácsa

Национални совет рускей националней меншини – www.rusini.rs

A szlovák nemzeti kisebbség nemzeti tanácsa

Národnostná rada slovenskej národnostnej menšiny – www.rada.org.rs

A szlovén nemzeti kisebbség nemzeti tanácsa

Nacionalni svet slovenske narodne manjšine – www.slovinci.rs

A ukrán nemzeti kisebbség nemzeti tanácsa

Національна рада української національної меншини – www.ukrajincisrbije.rs

A vlah nemzeti kisebbség nemzeti tanácsa
 Nacionalni savet Vlaha – www.vlasi.rs

*A zsidó nemzeti kisebbség nemzeti tanácsa*³⁵
 Savez jevrejskih opština Srbije – www.savezscg.org

*

C. melléklet

Felmérés a szerbiai nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsainak helyzetéről és tevékenységéről

[A lenti kérdőívet minden NKT megkapta szerb nyelven az Emberi és Kisebbségjogi, Államigazgatási és Helyi Önkormányzati Minisztérium honlapján található húsz szervezet vagy azok vezetőinek e-mail címére. A válaszokat hét nemzeti tanács küldte vissza a megadott rövid határidőn belül. A következő válaszadók beleegyeztek, hogy nevüket nyilvánosan használjam (miközben a válaszadóktól kapott minden egyéb információ névtelenül kerül közzétételre]:

- Szerbiai Zsidó Közösségek Szövetsége;
- Magyar Nemzeti Tanács;
- Bunyevác Nemzeti Tanács;
- Horvát Nemzeti Tanács;
- Macedón Nemzeti Tanács a Szerbiai Köztársaságban;
- Ruszin Nemzeti Tanács;

A szerző szeretné megköszönni mindenkinek, aki elküldte válaszát és megengedte a biztosított információk használatát.]

Kérdőív

I. STATISZTIKAI ADATOK AZ ÖN NEMZETI KISEBBSÉGÉRŐL

Nemzeti kisebbség:

1. A polgárok száma, akik az Ön nemzeti kisebbségéhez tartozónak vallották magukat
 - a 2002-es népszámláláskor:
 - a 2011-es népszámláláskor:
2. A polgárok száma, akik feliratkoztak az Ön nemzeti kisebbségének külön választói névjegyzékébe:

II. NEMZETI TANÁCSÁNAK VÁLASZTÁSA ÉS MEGALAKULÁSA

3. Választás módja:

- Közvetlen választás/szavazólappal:
- Elektori közgyűlés:

4. A választás/közgyűlés dátuma:

5. A polgárok száma, akik szavazata érvénytelen volt a nemzeti tanács tagjainak választása során:
6. A pártok száma és neve, amelyek a nemzeti tanácsok tagjainak választása során jelöltet állítottak:
7. Választási eredmények (számok/szavazatok aránya és a listánkat kapott mandátumok száma):
8. A nemzeti tanács megalakulásának dátuma:
9. A nemzeti tanács tagjainak száma:

III. A NEMZETI TANÁCS TEVÉKENYSÉGE

10. Hogyan történik a nemzeti tanács munkájának pénzelése?

- Az államtól származó költségvetési eszközök százalékban kifejezve:
- Gazdasági bevételekből származó költségvetési eszközök százalékban kifejezve:
- Magánadományokból származó költségvetési eszközök százalékban kifejezve:
- Nemzetközi segélyekből származó költségvetési eszközök százalékban kifejezve (kérem, sorolja fel a főbb forrásokat):

³⁵ The Federation of Jewish Communities in Serbia is registered as an ethnic-religious organization (founded in 1919 in Belgrade, then the capital of the Kingdom of Serbs, Croats, and Slovenes). Its Executive Board is explicitly and uniquely authorized by Article 134 of the NCNMA to also function as a national council of a national minority. This is the reason why various texts report the number of NMCs as either 19 or 20.

11. Elégedett a Szerbiától kapott forrásokkal?
12. Az elérhető források elegendőek-e a nemzeti tanács tevékenységének pénzelésére?
13. Mennyien vesznek részt rendszeresen a nemzeti tanács szakmai tevékenységében?
 - Teljes munkaidő:
 - Részmunkaidő:
 - Önkéntesek:
14. Átvette-e a következő típusú intézmények alapítói jogait (és ha igen, melyekét):
 - Iskolák:
 - Újság, rádió és televízió:
 - Weboldal:
 - Egyéb kulturális intézmények:
15. Együttműködik-e más nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsaival Szerbiában és az Emberi és Kisebbségjogi, Államigazgatási és Helyi Önkormányzati Minisztérium Emberi és Kisebbségjogi Igazgatóságával? Ha igen, miből áll ez a fajta együttműködés?
16. Együttműködik-e más kormányok képviselőivel, illetve külföldi civil szervezetekkel, különösen azokban az országokban, melyben az etnikai rokonsága többséget alkot?
17. Voltak-e viták a saját kisebbségének tagjai és szervezetei között a nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsairól szóló törvény megoldásaival kapcsolatban?
Ha igen, melyek a legfontosabb kérdések és/vagy nézeteltérések?
18. Elégedett-e a nemzeti tanácsok helyzetével és hatásköreivel?
19. Melyek a legfontosabb problémák, melyek az Ön nemzeti tanácsának munkáját akadályozzák?
20. Melyek az Ön nemzeti tanácsának legfontosabb tervei a következő néhány évre?

IV. ÁLTALÁNOS MEGJEGYZÉSEK

Hozzáadna-e valamit a fenti kérdésekhez?

Engedélyezi-e, hogy az Ön nemzeti tanácsának nevét információforrásként jelöljem?

Fordította Beretka Katinka

*

Hivatkozások

Balogh, Sándor, 1999. *Autonomy and the New World Order. A Solution to the Nationality Problem*. Buffalo-Toronto: Matthias Corvinus Publishing Co.

Bindorffer, Györgyi, 2011. *Kisebbség, politika, kisebbségpolitika. Nemzeti és etnikai közösségek kisebbségi önkormányzati autonómiája Magyarországon*. Budapest: Gondolat Kiadó.

Carstocea, Andrea, 2011. "Ethno-business. The Manipulation of Minority Rights in Romania and Hungary." In: Bhambry, T. et al., eds. *Perpetual Motion? Transformation and Transition in Central and Eastern Europe & Russia*. London: University College. (pp. 16—28)

Ethnic Minorities in Serbia. An Overview. Beograd: 2008. <www.osce.org/serbia/30908> (2012. márc. 20.)

Etnički Mozaik Srbije, 2004. Beograd: Emberi és Kisebbségi Jogok Minisztériuma.

Hannum, Hurst, 1990. *Autonomy, Sovereignty, and Self-determination. The Accommodation of Conflicting Rights*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.

Horowitz, Donald L., 1985. *Ethnic Groups in Conflict*. Berkeley: University of California Press.

Korhecz, Tamás, ifj, 2010. *Otthonteremtőben a szülőföldön. Jogi és politikai esszék*. Újvidék, Jugoszlávia: Forum Könyvkiadó.

Lapidoth, Ruth, 1997. *Autonomy. Flexible Solutions to Ethnic Conflicts*. Washington, DC: United States Institute of Peace Press.

Law on National Councils of National Minorities. *Official Gazette of the Republic of Serbia*, 72/09. Belgrade: 2009. <www.seio.gov.rs/upload/documents/ekspertske%20misije/protection_of_minorities/law_on_national_councils.pdf> (2012. márc. 20.)

Law on Protection of Rights and Liberties of National Minorities. *Official Gazette of the Federal Republic of Yugoslavia*, 11/02. Beograd: 2002. <www.coe.int/T/DG3/RomaTravellers/archive/documentation/refugees/SaMsocialrights/law%20on%20minorities.pdf> (2012. márc. 20.)

Smith, Anthony D., 1986. *The Ethnic Origins of Nations*. Cambridge, MA: Blackwell Publishers.

Várady, Tibor, 1995. "Civil Society and National Power" in: Ágoston, Vilmos, ed. *Autonomy. Challenge and/or Solution*. Buffalo-Toronto: Matthias Corvinus Publishing Co.

Várady, Tibor, 1995b. *Történelemközelben. Esszék*. Újvidék, Jugoszlávia: Forum Könyvkiadó.

*

<http://www.southeast-europe.org>
dke@southeast-europe.org

© DKE 2012

Figyelem! Kedves kutató! Ha erre a tanulmányunkra hivatkozik, vagy idézi annak egy részét, kérjük, küldjön erről egy email-t a főszerkesztő részére a dke@southeast-europe.org címre. *A tanulmányt a következőképpen idézze:*

Purger Tibor: Etnikai önkormányzat Szerbiában. *A nemzeti kisebbségi tanácsok első két éve*. (Fordította Beretka Katinka) *Délkelet-Európa – South-East Europe International Relations Quarterly*, Vol. 3. No. 2. (2012 Nyár) 18 p.

Együttműködését köszönöm. *A főszerkesztő*